

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ЕКОЛОГІЯ

УДК 332. 142.6

*Дзядикевич Ю.В.,
д.т.н., професор,
Буряк М.В.,
к.т.н., доцент,*

*кафедра менеджменту біоресурсів і природокористування,
Тернопільський національний економічний університет*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Постановка проблеми. У багатьох регіонах світу спостерігається високий рівень концентрації промисловості та інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, що призвело до надмірних технологічних навантажень на природні ресурси. Раціональне природокористування та охорона довкілля потребує комплексного підходу до вирішення цієї проблеми, що залежить різних форм впливу на природо користувача, характеру виробництва та ресурсів суб'єкта господарської діяльності [1–5]. З огляду на це, дослідження аспектів раціонального використання природних ресурсів пов'язано з широким колом проблем ринкової трансформації української економіки та її інтеграції до світового економічного простору [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному науковому просторі проблема раціонального використання природних ресурсів розглядається в площині національних інтересів (Т.В. Іванова [2], А.Г. Шапар [7]), напрямів її реалізації (Н.А. Степанюк, Б.М. Данилишин [8; 9]), визначення основних тенденцій (В.М. Геєць і А.А. Мазаракі [6], Ю.В. Дзядикевич [5]), представлення практичного досвіду (О. Веклич і Т. Яхєєва [10]) та ін. Однак теоретичні і практичні аспекти, які сприяють вирішенню проблеми раціонального використання природних ресурсів, висвітлені недостатньо, що зумовило необхідність подальшого їх детального вивчення.

Постановка завдання. Метою роботи є виявлення теоретичних і практичних аспектів, які впливають на раціональне використання природних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Природокористування – це комплексна система, що охоплює міжнародні, державні та громадські заходи, які передбачають раціональне використання, відновлення та охорону природних ресурсів [1]. Раціональне використання природних ресурсів і функціонування еколого-економічної системи ґрунтується на економічних, соціальних, технологічних і біологічних процесах, які тісно пов'язані між собою та взаємозалежні. У зв'язку з тим, необхідно встановити цільові орієнтири й обмеження з метою забезпечення процедури контролю за їх дотриманням [7]. Раціональне використання ресурсів – це максимальна ефективність використання ресурсів у виробничому процесі при сучасному рівні розвитку техніки та технології, які забезпечують зниження техногенного впливу на довкілля. Світовий досвід підтверджує те, що система екологічного менеджменту залежить від ефективності економічного механізму природокористування, який поєднує в собі регулятори примусово-обмежувального та стимулюючо-компенсаційного характеру. Це забезпечує створення екологічно безпечних технологій і способів господарювання [10]. У країнах ЄС створені організаційні структури і діє механізм правового регулювання охорони природних ресурсів і їх раціонального використання. Необхідно зазначити, що в Україні на сьогоднішній день практично не діє механізм екологічного регулювання, внаслідок чого не функціонують механізми кредитування природоохоронних заходів, пільгового оподаткування та цінового заохочення екологічної діяльності. Потребують удосконалення механізми надання субсидій організаціям і підприємствам для створення екологічної інфраструктури та національного ринку екологічних послуг [10]. Тривалий час у нашій країні природокористування було безкоштовним, тобто підприємства та організації використовували природні ресурси і водночас забруднювали довкілля, але за це не платили. На сьогоднішній день суспільство наполегливо вимагає від суб'єктів підприємницької діяльності не забруднювати довкілля, будувати очисні споруди та устаткування для переробки відходів виробництва. Однак такі заходи призводять до збільшення витрат, які потім відображаються на рості вартості продукції, внаслідок чого знижується її конкурентоспроможність. Така ситуація спонукає підприємців приймати рішення, що забезпечують найменші витрати та обумовлюють можливість вирішення екологічних проблем .

Аналіз стану використання природних ресурсів у країнах Європи свідчить про те, що системи регулювання якістю довкілля можуть бути жорсткими або м'якими [3]. У першому випадку на забруднювачів довкілля накладаються штрафи та екологічний податок. У другому – для зменшення забруднення навколишнього середовища штрафні санкції застосовуються, але водночас пропонується низка пільг і заохочень для суб'єктів підприємницької діяльності, які не значно забруднюють довкілля. Найбільш поширеними є комбіновані системи. Вони стимулюють ресурсозбереження та захист довкілля. Це підтримується низкою організаційних заходів, зокрема:

- аналіз, прогнозування та програмування стану довкілля на даній території;
- економічне стимулювання ресурсозбереження та захист довкілля в процесі виробничої діяльності;
- сприяння виконанню природоохоронних робіт [4].

Важливим напрямом раціонального використання природних ресурсів є поєднання адміністративно-контрольних і економічних інструментів. Приймаючи до уваги досвід європейських країн у цьому напрямку, в Україні можна використати низку методів еколого-економічного регулювання, а саме [2]:

- встановити економічні обмеження на виробничу діяльність підприємств, які забруднюють довкілля;
- створити систему екологічної сертифікації продукції та послуг підприємств;
- впровадити в практику надання підприємствам сертифіката про вплив їхньої діяльності на довкілля;
- ліцензувати виробничу діяльність підприємств щодо екологічної безпеки;
- проводити комплексну еколого-економічну експертизу діяльності підприємств;
- створити екологічний ринок, на якому продукція з найгіршими екологічними показниками знімається з реалізації;
- змінити податкову політику щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони довкілля;
- запровадити систему екологічного аудиту;
- враховувати природний чинник під час економічної оцінки виробничої діяльності підприємства.

Одне з центральних місць у регулюванні відносин щодо раціонального використання природних ресурсів відводиться поєднанню заходів територіального та галузевого чинників у формуванні основних якісних параметрів довкілля. У системі планового управління раціональним природокористуванням провідним є територіальний підхід, тобто повноправним розпорядником природних ресурсів, які залучаються в сферу виробничої діяльності підприємств, є Ради народних депутатів. Надані місцевим Радам права повинні використовуватися як найефективніше, поєднуючи в собі територіальні і галузеві інтереси, орієнтувати виробничо-господарську та експлуатаційну діяльність підприємств, фірм, відомств і міністерств на вирішення актуальних екологічних проблем [9]. Органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль в управлінні процесами регіонального використання природних ресурсів, оскільки вони відповідають за економічний і соціально-екологічний розвиток своїх територій. До їх компетенції входить реалізація загальнодержавної стратегії захисту довкілля, зокрема:

- встановлення обмеження на виробничу діяльність підприємств, які забруднюють довкілля;
- запровадження системи екологічного страхування підприємств.

Для підвищення якості довкілля та раціонального використання природних ресурсів необхідно розробити та впровадити механізм, який би забезпечував перехід суб'єктів підприємницької діяльності від не правових екологічних відносин до правових [8]. У нашій країні діє низка законів, які сприяють раціональному використанню природних ресурсів. Важливим серед них є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1]. У ньому викладено: загальні положення, правові обов'язки громадян, функції Рад народних депутатів, повноваження органів управління у сфері охорони природи, висвітлено питання спостереження, прогнозування, обліку й інформації у галузі охорони довкілля, екологічної експертизи, економічних механізмів забезпечення раціонального використання природних ресурсів.

Механізм управління природокористуванням і екологічною безпекою – це цілісна сукупність методів та інструментів управління, за допомогою яких зорганізуються, регулюються і координуються процеси природокористування в сукупності з виробничими і соціально-економічними процесами, забезпечується належний рівень екологічної безпеки виробництва і споживання, відтворюється якість природного середовища як специфічного суспільного блага [2; 4; 9]. У відповідності із загальними принципами управління основними складовими його структури є три елементи: об'єкт управління, засоби та мета управління [4]. До об'єктів управління належать взаємозв'язки окремих технологічних процесів щодо навколишнього середовища, а також сумарна дія виробництв, галузей і всього господарства в цілому. Водночас, разом із інтеграцією виникає необхідність виокремлення як об'єкта управління деяких територій, які виходять за рамки окремих адміністративних чи економічних районів (екологічні регіони наприклад, басейн р. Дніпро, озеро Світязь, Чорне море тощо). Особливості сфери

природокористування та охорони довкілля як об'єкта управління визначають методи здійснення основних функцій управління, вибір організаційних структур і механізмів. До управління всім комплексом заходів щодо охорони довкілля відноситься збір інформації, визначення і прийняття управлінських рішень, регулювання і контроль їх виконання. У рамках існуючої організаційної структури разом із плануванням конкретних заходів здійснюється прогнозування розвитку взаємодії з навколишнім середовищем, оптимізація рішень, обґрунтування підходу до визначення економічних показників, паспортизація, стандартизація, контроль і правові основи природокористування. До основних ланок механізму управління природокористуванням й екологічною безпекою відносять сукупність адміністративно-контрольних та економічних інструментів. В Україні потрібно застосувати з урахуванням світового досвіду прями й непрямі методи еколого-економічного регулювання, зокрема:

- встановлення економічних обмежень на господарську діяльність;
- створення систем екологічної сертифікації, послуг та інших об'єктів;
- впровадження в практику процедури заявки про вплив на навколишнє середовище;
- ліцензування господарської та іншої діяльності;
- комплексна еколого-економічна експертиза;
- створення екологічно справедливого ринку, при якому не отримує переваг у конкурентній боротьбі продукція з найгіршими екологічними характеристиками або яка виробляється за технологіями з відносно шкідливим впливом на навколишнє середовище, а також знімається з обігу на ринку продукція, небезпечна для здоров'я і навколишнього середовища;
- зміна податкової політики в галузі охорони та раціонального використання довкілля;
- запровадження системи екологічного страхування;
- запровадження системи екологічного аудиту;
- врахування природного чинника при економічній оцінці господарських рішень.

До управління природокористуванням відносяться органи місцевого самоврядування. Надання місцевим радам владних повноважень як головному ланцюгу самоуправління, що відповідає за комплексний економічний і соціально-екологічний розвиток на своїх територіях, визначає функції місцевого рівня в системі регіонального управління навколишнім середовищем. До його компетенції повинна входити конкретизація і реалізація на місцях загальнодержавної стратегії охорони навколишнього середовища: встановлення гранично допустимих норм забруднення та викидів, застосування економічних регуляторів природокористування (місцевих податків і податкових пільг, дотацій, премій, компенсаційних і штрафних платежів за завданий збиток); уведення обмежень на виробничу діяльність, пов'язану з охороною навколишнього середовища; визначення порядку екологічного страхування підприємств. Розміщення нових підприємств, які негативно впливають на навколишнє середовище локальних місцевостей повинно здійснюватися лише за погодженням із відповідними органами самоуправління з гарантією умов, які диктуються турботою про екологічну безпеку. Одним із прийнятих для цього механізмів є спеціальна угода між місцевими органами управління, урядами країни та господарськими суб'єктами про розміщення екологобезпечних потужностей і пов'язаних з ним компенсацій. В умовах ринкових методів господарювання економічна відповідальність підприємств і організацій за результати виробничої діяльності повинна бути віднесена і до їх економічних наслідків. Досвід розвинутих країн з ринковою економікою показує, що системи регулювання якістю довкілля можуть бути жорсткими, конфронтаційного типу чи, навпаки, м'якими, спрямованими на відповідне співробітництво влади з виробниками щодо проблем, які розглядаються. У першому випадку економічний механізм передбачає штрафи і податкові заходи "заликування" виробників, які забруднюють навколишнє середовище, у другому – каральні санкції присутні, але наголос робиться на всілякі пільги, заохочення затрат виробників на запобігання забруднень. Більшість країн, почавши з "конфронтації", переходять до "підтримки", але є і зворотні приклади (в Німеччині зараз активно обговорюється проблема "екологічного" податку). Сьогодні найпоширенішими є "змішані" системи, що стимулюють ресурсозбереження і захист навколишнього середовища. Зрозуміло, що економічні важелі в них підкріплюються реальними організаційними заходами. Отже, організаційно-економічний механізм управління навколишнім середовищем охоплює такі системи:

- територіальне прогнозування і програмування стану довкілля;
- економічне стимулювання ресурсозберігаючої діяльності підприємства;
- організаційні заходи, які забезпечують виконання природоохоронних робіт.

Кінцевою метою такого механізму є "екологізація" прийняття господарських рішень на рівні підприємств і організацій, які б передбачали охорону навколишнього середовища як невід'ємну частину підприємницької діяльності. Підприємства, які діють у відповідності з внутрішніми критеріями економічної ефективності (в рамках прийнятого природоохоронного законодавства), у підсумку забезпечують прийнятні для суспільства, визначені в територіальних програмах рівні якості довкілля й екологічної безпеки.

Основними напрямками раціонального використання природних ресурсів і вдосконалення управління природокористуванням в Україні повинні бути [11]:

- розроблення регіональних і місцевих програм ресурсозбереження та проведення оцінки їх

соціоекологоекономічної ефективності і визначення механізмів та інструментів реалізації;

- впровадження комплексу економічних важелів із метою заохочення застосування ресурсозберігаючих процесів у виробництві та споживанні;
- активна участь місцевих органів влади у формуванні та стимулюванні розширення попиту на продукцію ресурсозберігаючого спрямування;
- розвиток регіональної інфраструктури ресурсозбереження, що сприяє створенню нових робочих місць у сфері послуг;
- розширення мережі енергосервісних компаній, підприємств, які виготовляють ресурсозберігаюче устаткування та продукцію, установ, які фінансують ресурсозберігаючу діяльність;
- стимулювання переробки та знешкодження відходів виробництва шляхом застосування економічних важелів для вирішення цих проблем;
- активізація інвестиційної діяльності в регіонах і створення умов для підвищення інвестиційної привабливості деяких господарських об'єктів;
- активізація інноваційної діяльності шляхом створення та функціонування інноваційних структур і розроблення та впровадження концепцій технополісу на території областей;
- формування системи багаторівневого фінансування ресурсозберігаючої діяльності;
- моніторинг ресурсозберігаючої діяльності на регіональному рівні;
- активізація екологічної освіти і виховання та ідеологічне забезпечення процесів ресурсозбереження.

Застосовуючи згадані вище напрями ресурсозбереження, необхідно приймати до уваги особливості кожного регіону України та актуальних для нього економічних і соціально-економічних проблем. Впровадження ресурсозберігаючих заходів у суб'єктах підприємницької діяльності з врахуванням зазначених напрямів вимагає проведення попередньої роботи, яка охоплює визначення низки параметрів, а саме: масштабів і характеру соціально - економічних і екологічних проблем, їх взаємозв'язку із ресурсозбереженням, необхідні фінансові витрати і прогнозування результатів від реалізації ресурсозберігаючих заходів та їх вплив на соціоекологоекономічні показники конкретного підприємства або регіону.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, з метою раціонального використання природних ресурсів і захисту довкілля від забруднення необхідно застосовувати механізм екологічного управління. Важливу роль в управлінні процесами раціонального використання природними ресурсами відіграють органи місцевого самоврядування, оскільки вони відповідають за економічний і соціальний розвиток своїх територій.

Бібліографічний список

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». (в ред. від 18.11.2012р.) / Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41.
2. Іванова Т.В. Механізм управління природокористуванням і екологічною безпекою / Т.В. Іванова // Біоресурси і природокористування. – 2011. – № 5–6. – С. 128-136.
3. Дзядикевич Ю.В. Механізми менеджменту природокористування / Ю.В. Дзядикевич, І.М. Куликовська // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1. – С. 125-127.
4. Дзядикевич Ю. В. Управління процесами ефективного використання природних ресурсів / Ю.В. Дзядикевич // Інноваційна економіка. – 2014. – № 2. – С. 99–104.
5. Дзядикевич Ю.В. Шляхи покращення використання природних ресурсів / Ю. В. Дзядикевич // Сталій розвиток економіки. – 2014. – № 1. – С. 88–93.
6. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів / За ред. В.М. Гейця, А.А. Мазаракі. – К. : КНТУ. – 2008. – 389 с.
7. Шапар А.Г. Сталій розвиток та досвід його обґрунтування Інститутом проблем природокористування та екології НАН України / А.Г. Шапар // Екологія і природокористування. – 2012. – Вип. 15. – С. 6–10.
8. Степанюк Н.А. Система підготовки та прийняття рішень в природокористуванні: еколого-економічний аспект / Н.А. Степанюк // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2012. – № 5. – С. 25–29.
9. Природно-ресурсна сфера України: проблеми сталого розвитку та трансформацій / За ред. Б.М. Данилишина. – К. : ЗАТ «Нічлава». – 2006. – 704 с.
10. Веклич О.О. Урахування природного капіталу як базового компонента економічного розвитку країни / О. Веклич, Т. Яхєєва // Економіка України. – 2005. – № 12. – С. 73-80.
11. Мельник Л.Г. Економіка природних ресурсів : навч. посіб / Л.Г. Мельник, І.М. Сотник, О.Ю. Чигрин. – Суми: Університетська книга. – 2010. – 346 с.

References

1. The Law of Ukraine "On Environmental Protection" (1991), (edited from 18.11.2012), News of Verkhovna Rada in Ukraine, no. 41.
2. Ivanova, T.V. (2011), "The mechanism of environmental management and ecological safety", *Bioresursy i pryrodokorystuvannia*, no. 5-6, pp. 128-136.
3. Dziadykevych, Yu.V. and Kulykovska, I.M. (2013), "The mechanism of environmental management", *Innovative economy*, no. 1, pp. 125-127.
4. Dziadykevych, Yu.V. (2014), "Managing the processes of natural resources effective use", *Innovative economy*, no. 2, pp. 99-104.
5. Dziadykevych, Yu.V. (2014), "Ways of improving the use of natural resources", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 1, pp. 88-93.
6. Heiets, V.M. and Mazaraki, A.A. (2008), *Priorytety natsionalnoho ekonomichnoho rozvytku v konteksti hlobalizatsiinykh vyklykiv* [The priorities for national economic development in the context of globalisation challenges], KNTU, Kyiv, Ukraine, 389 p.
7. Shapar, A.H. (2012), "Sustainable development and the experience of its substantiation by Institute of Problems of Nature Management and Ecology, NAS of Ukraine", *Ekolohiia i pryrodokorystuvannia*, Iss.15, pp. 6-10.
8. Stepaniuk, N.A. (2012), "System of preparation and making decision in environmental management: ecological and economic aspect", *Visnyk Volynskoho instytutu ekonomiky ta menedzhmentu*, no. 5, pp. 25-29.
9. Danylyshyna, B.M. (2006), *Pryrodno-resursna sfera Ukrainy: problemy staloho rozvytku ta transformatsii* [Natural resource spheres of Ukraine: problems of sustainable development and transformation], ZAT "Nichlava", Kyiv, Ukraine, 704 p.
10. Veklych, O., Yakheieva, T. (2005), "Considering the natural capital as a basic component of economic development of the country", *Ekonomika Ukrainy*, no. 12, pp. 73-80.
11. Melnyk, L.H., Sotnyk, I.M. and Chyhryn, O.Iu. (2010), *Ekonomika pryrodnykh resursiv* [Economics of Natural Resources], tutorial, Universytetska knyha, Sumy, Ukraine, 346 p.

Дзядикевич Ю.В., Буряк М.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Мета: виявлення теоретичних і практичних аспектів, які впливають на раціональне використання природних ресурсів.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання. В процесі дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: абстрактно-логічний, дедуктивний і узагальнення. На основі використання абстрактно-логічного методу окреслені основні напрями раціонального використання природних ресурсів і вдосконалення управління природокористуванням в Україні. За допомогою дедуктивного методу запропоновано механізм ефективного регулювання процесом природокористування. На основі узагальнення наукових джерел, присвячених проблемі природокористування, досліджено теоретичні та практичні аспекти, які сприяють вирішенню проблеми раціонального використання природних ресурсів.

Результати. Показано, що система екологічного менеджменту залежить від ефективності економічного механізму природокористування, який поєднує в собі регулятори примусово-обмежувального та стимулюючо-компенсаційного характеру.

Встановлено, що найбільш поширеними в Європі є комбіновані системи регулювання якістю довкілля, оскільки вони стимулюють ресурсозбереження та захист довкілля. Це підтримується низкою організаційних заходів. З'ясовано, що з метою раціонального використання природних ресурсів в Україні необхідно поєднати адміністративно-контрольні та економічні інструменти. Обґрунтовано доцільність використання в системі планового управління раціональним природокористуванням територіального підходу, в якому передбачено, що повноправним розпорядником природних ресурсів є Ради народних депутатів. Визначено основні напрями раціонального використання природних ресурсів і вдосконалення управління природокористуванням в Україні.

Наукова новизна. Доведено, що з метою раціонального використання природних ресурсів і захисту довкілля від забруднення необхідно застосовувати механізм екологічного управління. Важливу роль у цьому відіграють органи місцевого самоврядування, оскільки вони відповідають за економічний і соціальний розвиток своїх територій.

Практична значущість. Одержані результати сприяють раціональному використанню природних ресурсів.

Ключові слова: природокористування, довкілля, природні ресурси, самоврядування, механізм, екологія, управління, ресурсозбереження.

Dziadykevych Yu.V., Buriak M.V. SOME ASPECTS OF RATIONAL NATURE MANAGEMENT

Purpose. The aim of the article is to identify theoretical and practical aspects that affect the sustainable use of natural resources.

Methodology of research. The methodological basis of the study is the dialectical method of scientific knowledge. General scientific and special methods of investigation were used in the article, namely: abstract and logical, deductive and generalization. The main directions of rational use of natural resources and improving environmental management in Ukraine were outlined using abstract logical method. The mechanism for effective regulation of the process of natural use was proposed using the deductive method. The theoretical and practical aspects that contribute to the problem of rational use of natural resource were studied on the basis of generalization of scientific sources devoted

to the issue of natural resources.

Findings. It was shown that environmental management system depends on the effectiveness of the economic mechanism of nature use, which combines regulators to force-limiting and stimulating-compensatory nature. It has been established that combined systems of regulation of the quality of the environment are the most common in Europe, because they encourage resource conservation and environmental protection. This is supported by a number of organizational measures.

It was found that it is necessary to combine administrative and control and economic instruments for the rational use of natural resources in Ukraine. The expediency of use in the routine of planned management of rational nature of territorial approach, which provides that a full administrator of natural resources is the Council of People's Deputies, has been substantiated. The main areas of rational use of natural resource management and improvement of environmental management in Ukraine have been determined.

Originality. It has been proved that you have to apply environmental management mechanism with the purpose of the rational use of natural resources and protecting the environment against pollution. Local authorities play very important role in this fact as they are responsible for the economic and social development of their territories.

Practical value. The obtained results contribute to the rational use of natural resources.

Key words: nature use, environment, natural resources, self-government, mechanism, ecology, management, resource saving.

Дзядикевич Ю.В., Буряк Н.В. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

Цель: выявление теоретических и практических аспектов, которые влияют на рациональное использование природных ресурсов.

Методика исследования. Методологической основой исследования является диалектический метод научного познания. В процессе исследования использованы общенаучные и специальные методы, а именно: абстрактно-логический, дедуктивный и обобщения. На основе использования абстрактно-логического метода очерчены основные направления рационального использования природных ресурсов и совершенствования управления природопользованием в Украине. С помощью дедуктивного метода предложен механизм эффективного регулирования процессом природопользования. На основе обобщения научных источников, посвященных проблеме природопользования, исследованы теоретические и практические аспекты, которые способствуют решению проблемы рационального использования природных ресурсов.

Результаты. Показано, что система экологического менеджмента зависит от эффективности экономического механизма природопользования, который сочетает в себе регуляторы принудительно-ограничительного и стимулирующего-компенсационного характера. Установлено, что наиболее распространенными в Европе являются комбинированные системы регулирования качеством окружающей среды, поскольку они стимулируют ресурсосбережения и защиту окружающей среды. Это поддерживается рядом организационных мероприятий. Установлено, что с целью рационального использования природных ресурсов в Украине необходимо совместить административно-контрольные и экономические инструменты. Обоснована целесообразность использования в системе планового управления рациональным природопользованием территориального подхода, в котором предусмотрено, что полномочным распорядителем природных ресурсов являются Советы народных депутатов. Определены основные направлениями рационального использования природных ресурсов и совершенствования управления природопользованием в Украине.

Научная новизна. Доказано, что с целью рационального использования природных ресурсов и защиты окружающей среды от загрязнения необходимо применять механизм экологического управления. Важную роль в этом играют органы местного самоуправления, поскольку они отвечают за экономическое и социальное развитие своих территорий.

Практическая значимость. Полученные результаты способствуют рациональному использованию природных ресурсов.

Ключевые слова: природопользование, окружающая среда, природные ресурсы, самоуправления, механизм, экология, управление, ресурсосбережение.